

SİVAS VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri

Sivas - 22-25 Ekim 2011

1. Cilt

SİVAS - 2013

Türkülerin Dili İle Karşılaştırmalı Halk İnanmaları

Yaşar KALAFAT

"Heryörede örfve adetyapılır
Gelinlik kızlara ziynet takılır
Mübarek bu ayda kısmet kapılır
Böyle devam ederyıllar efendim
-Bahar Bayramı, Hacı Ömer Ersoy-

Hanın biri diğer hanı esir alır ve ona "yanımda ölünceye kadar yaşamak mı istersin yoksa dilediğin bir arzunu yerine getirip seni öldürmemi mi?", der. Esir han sıla hasreti ve onuru ile davranmış olma adına, bir arzu dileyip ölmeği seçer. Esir hanın dileği, memleketinden getirilecek bir çobandan bir türkü dinleyip hayatını sonlandırmak olur.¹

GİRİŞ

Türküler, hayatın her dönemi için bu arada geçiş dönemleri için de halkın halinin nameli terennümleri olmuşlardır. Her defasında 'türkü' adını alarak anlatıma araç olmasalar da, bazı hallerde tamamen klasik türkü formatını yansıtmamış olmasalar da, türküler; gerçeklikleri, içtenlikleri ve coşkuları ile kültürümüzde bir dil oluşturmuşlardır. Bu dil, "türkü dili" Türkün musikiye dönüşmüş yaşam dilidir. Türküde yer almayan Türkün yaşamından bir an veya onun yaşamın türküleşmiş bir kesiti yoktur. Bu bildiride; ninnileşmiş türkülerden,² kına havası türkülere,

1- Aydan Gürlüyer, "Türküler Üzerine", *Serhat Kültür*, Mayıs-Haziran 2011 s. 39

2- "Oturmuş ana/Basmış bağına/ Nazlı körpesin/ Lay lay deyir ana

sayalara³ türküleşmiş yemek destanlarına,⁴ mistik türkülere,⁵ sıla havası türkülerden hasat türkülerine kadar örneklemeler yapılacaktır. Bunların beherinden türkü dili örneklemeleri üzerinde durulacaktır. Ele alınan türkülerdeki inanç bulgularının, Türk kültür dünyasından karşılaştırılmalarının yapılması cihetine gidilecektir. Türkü dile ile ele alınmış çeşitli inanç örneklerinin derinliklerine inilmeğe çalışılacaktır. Böylece türkünün inanç hayatında bir anlatım biçimi olduğu anlatılmaya çalışılacaktır. Türküler içinde ant, yemin karakterli olanlar vardı ki, bunlar sözlü kültürden yola çıkılarak halkın tanınmasında özel yer tutarlar.⁶

Bu hedefe yeterince varılamadı. Zira kına münasebetiyle, gelin karşılama ve selamlamasında, düğün bayrağı merasimlerinde, askerlik dönemi ile, yanık türkü de denilebilecek ağıtlar çeşitli özellikleri ile o kadar çoktu ki, bunlardan sadece birisinin yalın metin olarak verilmesi halinde de çalışmanın kapsamını çok genişletmek gerekti. Ayrıca hayatın geçiş dönemlerinde önemli yer alan bereket içerikli türkü karakterli horaveller, nevruz türkülerinden de her türe bir örnek verilmesi halinde dahi çalışmanın kapsamını artırıyordu.

Kısaca, biz bu çalışmamızla töreleşmiş yaşamımızın türkü dili ile anlatımı üzerinde durmak istiyorduk. Türkiye'nin muhtelif yerlerden alınmış örnekleri Türk kültür coğrafyasından seçilmiş örneklerle karşılaştırmak istiyorduk.

Ele aldığımız parçalardaki motifleri, simgeleri, kodları, kültleri inanç merkezli açıklamalarla vermek istiyorduk. Evvelce yaptığımız bir denemede böylesi

Uşaq yapmayı/Baxıb ağlayır/Anası onu/Bir cür oxşayır;

Dağda danılar/Sümbül sarılar/Qoca qarılar/ Bu balama qurbanDağda tağanlar/Birbirin boğanlar/Oğlan doğanlar/Bu balama qurban!

Bir bölükatlar/Atlar göy otlar/Ersiz avratlar/Bu balama qurban!

Dağın meralı/Gözü qaralı/Dünyanın malı/Bu balama qurban! (Mehmethüseynin Tehmasib, **Meqaleler**, Bakı-elm 2005 s.191

3- "Hayhayadan hayadan/Yılan inmaz kayadan/Açlığımızdan gelmedik/Töremiz var sayadan

.....

Aman anne canım anne/Dışarıya bir çık hele/Sakin bahşişi az verme/Müjdeciyə hareket/Evin dolsun bereket" (Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri**, Kitabevi,istanbul, 2009 s.86

4- Sofra bezi kapkara/Nerde tahta oklava/Tatlıların şahıdır/Hurma ile baklava

Bahçede yer sofrası/Çağırın komşuları/Hele yensin içsinler/Sonra yaprak sarması" (Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat

Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri**,Kitabevi,istanbul, 2009s.98-99)

5- "Kapınızda ayvar/Ucu kızilyayvar/Peygamberin saçağında/Bize berlen payvar/Ya ramazaaaaan!

6- Biz de sizi baygördük/Aya Güne taygördük/Az verenin kızı olsun/Çok verenin oğlu olsun/Ya ramazan!"

Atladım bağdan bağa/Elim deydi toprağa/Sen benim olmayınca/Girmem kara toprağa

Bağa indim yaprağa/Cümle dertler hep bana/Kavuşmadan ölürsem/Koymasınlar toprağa"

"Birelmanın yarısı/Ben bir asker karısı/Bir çift söyler isen/Başına olsun darısı"

"Keşişe demem beri/hsan et de gel beri/İkrar verdim severim/Dahi dönemem geri"

Dağlar duman oldu gel/Gönlüm güman oldu gel/Aylara vade verdin/Yılın tamam oldu gel"

"Baktım yarım yâr değil/Terkin vermek ar değil/Var benden alasın bul/Sivas geniş dar değil"

"Oylum oylum oyuldum/Soğan oldum soyuldum/Ben sana varmıyordum/Bir lafına boğuldum"

"Şo yaylanın otunu/Elime kuruturum/Kız senin sözlerini/Ölürsem unuturum"

"Ben bir gümüş kutuyum/Yâr elinden tutuyum/Verin benim Yârimi/Otuz oruç tutuyum"

"Kaşların yayım olsun/Hukgun mülayim olsun/İtraklık zarar vermez/İkrarın kaim olsun"

"Elmayı ufak doğra/Giderken bize uğra/Benden mâdâ seversen/Dermansen derde uğra"

"Çirkinle öpüş m'olur/Ham demir gümüş m'olur/İptida söz verip de sonradan dönüş mü olur" (Müjgan Üçer, Fatma Peşken,

Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri**, Kitabevi, İstanbul, 2009s. 113)

bir karşılaştırmayı Bolu-Bakü örnekleme ile yansıtmaya çalışmıştık.⁷ Doğrusu bu çalışmamız da, amacımıza uygun olmaktan ziyade, diğer çalışmamızın daha genişletilmiş şekli oldu. Bu çalışmamız, hayatın evliliğin dışındaki dönemlerini de kapsayan bir devamı şeklinde tezahür etti. Yansıttığımız örneklemelemlerle ilgili inanç açıklamaları yapmaya çalıştık, ancak yeni çalışmalarla örneklemelemlerimizin artırılması gerektiğine inanıyoruz.

Bildirimizde, türkünün diğer adı veya çok kere yapı taşlarından birisi de olabilen maniye esas aldık. Hayatın safhalarından örnekler verebilmek, bunlardan hareketle uzun türkü metinleri alabilmek ve çeşitli bölgelerden karşılaştırmalarda bulunabilmek bir çalışma kapsamında mümkün olmayınca bu yolu seçmek zorunda kaldık. Bununla birlikte yaşamın manilerle manalaştırılmamış kesitini bırakmaya çalıştık.

Mani, bayatı ve hoyrat olarak da tezahür etmiştir. Bu arada düz maniler, cinaslı maniler, kesik maniler, ayaklı maniler ve benzerleri üzerinde durmak bizim bildiri konumuz olmamakla beraber örneklerimizin arasında bu mani türleri vardır. izlediğimiz metotta yaşamın doğum evlilik ve ölüm gibi safhaları bağlantılı bir yöntem izlemiş olmamıza rağmen bazen da konu bağlantısını esas aldık.

"Mani mani dediler
Başımın etini yediler
Al sana bir mani
Seni seviyom yani"⁸

"Ata bindi biriniz
Yıldızdan çok sürünüz
Bir mani de siz söyleyin
Lâl mı oldu diliniz?"⁹

Evlilik istemleri bazen yakın bulunan aile fertleri aracılığıyla anne ve babaya duyurulur, bazen yemek yememe gibi huysuzluklar yapılır ve bazen de manilerle anlatılır. Eş istemi kendisi ile birlikte eş belirleme dönemini de getirir, aranan şartlar belirlenir ve dünürler gönderilir. Namzetler olsa da olmasa da falcılar pirim yaparlar. Bütün bunlardan evvel evlenme isteği açıklandıktan sonra nikâhın düşüp düşmeyeceği araştırılır.

7- Yaşar Kalafat, "Halk İnançlarından Geleneklere Karşılaştırmalı Bolu-Bakü Dügün Uygulamaları", Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, Bolu 17-18 Ekim 2009

8- Işıl Altun, Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü, İstanbul, 2008, s.286

9- 4. "Mani maniye peştir/Mani bilmeyen hiçtir/Söyle arkadaş söyle/Garipliğe yoldaştır"

"Köprü altında durdum/Manime mani vurdum/Senin gibi aptal/Kaz kümesinde buldum"

"Dam başında su taşı/Şingirdatma o taşı/Manime mani getir/Boz eşeğim sıpası"

"Ata bindi biriniz/Yıldızdan çok sürünüz/Bir mani de siz söyleyin/Lâl mı oldu diliniz?"

"Eli, Eli deyerem neçe ki,
Canımda canım var.
Heç kime demenem,
Bir sene gümanım var."¹⁰

"Gül dalında gül uçtu
Mendilim suya düştü
Ana beni eversen
Geçti zamanım geçti"

"Yemek pişti tuz ister
Hasta olan buz ister
Benim buznan işim yok
Ana canım kız ister"¹¹

"Maniye hoşum gelir
Ağlama yaşım gelir
İndi ablam evlendi
Menim de yaşım gelir."¹²

Bazen de evlilik yaşı erken bulunur itiraz edilir.

"Sıra sıra tahtalar
Arasından baktılar
Menim ne vaktim ki
Mene nişan taktılar"¹³

"Davarı düz başında
Püsküllü fes başında
Daha ben neyidim ki
Yarım onbeş yaşında"¹⁴

Evlenme isteği açıklandıktan sonra muhtemel engellere çözüm getirilir, arzulanan namzedin evsafı üzerinde durulur.

"Armut daldan düşer mi?
Günden yanı pişer mi?
Ben kaynıma göz koydum
Acep nikâh düşer mi?"¹⁵

"Yandım derede durdum
Men bir güvercin buldum
Bir evde üç bacının
Küçüğüne vuruldum"¹⁶

Göy fasulye pişer mi?
Pişer pişer taşar mı?
Sen kâfir ben Müslüman
Acep nikâh düşer mi?"¹⁷

"Hoca geliyor hoca
Sarığı var koş koca
Şimdiki kızlar ister
Düşü mendilli koca"¹⁸

"Masa üste üzüm var
Üzümlerde düzüm var
Bir ayvanda üç gardaş

"Gülü gü yandırıp,
Gülü var yandırıp,
Meni bu az yaşımda

10- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 86

11- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

12- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

13- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

14- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s.

15- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

16- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

17- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

18- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s.

Küçüğünde gözüm var"

Kor günlerim yandırb."¹⁹

Elçi veya dünür gönderilmesi bazı hallerde manilerle yüreklendirilirken bazı hallerde de önlenmesi cihetine gidilir. Dünürçülerin sorunlarını anlatan maniler de vardır.

"Mendil attım bul oğlan
Bağımıza gel oğlan
Babam seni beyenmiş
Elçi gönder al oğlan"

"Ata binip savuşma
Çalıları dolaşma
Öp babanın elini
Gerisine karışma"²⁰

Bazen da olmayacak durumların anlatılmaları manilerle dile getirilir. Dünür gönderilmede taraflardan adaylar kanaatlerini manilerle açıklarlar.

"İn dereye dereye
Gel beriye beriye
Babam dese de varmam
Senin gibi deliye"²¹

"Karyolamın eteği
Eteğinin Peteği
Bana dünür yollamış
Mahallenin köpeği"²²

"Sarı yığın tortası
Oldum gönül hastası
Allah'ım sen murat ver
Elçi gelen haftası"

"Pancar aşu çir aşu
Bu da Mevlanın işi
Yine dünür yollamış
Dağarcık yüzlü kişi"

"Kazan oynar saç oynar
Dünürçüler aç oynar
Baktım tandır damına
Evciler yiyeç oynar."

Fal evlilik arifesinde ağırlıklı olmak üzere hayatın her döneminde vardır ve haliyle türkülere fal konusu da yansımıştır.

19- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, El sözü-Yurd Yaddaşı, Bakı ELM 2010 s. 88

20- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

21- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

22- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 207

"Al çitimi yel açtı
İnce bele dolaştı Sen
benimsin ben senin
Bugün falcı fal açtı"²³

Düğünden evvel nikâh, kına ve küçük düğün diye bilinen nişan dönemi, söz kesimi, yaşanır. Kesimler kesilir, gelin için alınacak takılar belirlenir. Armağanların arasında kurbanlar da vardır. Onun da özel uygulama ve safhaları vardır.

"Balta attım elmaya
Söğüt dalın kırmaya
Yüzük olsam dolansam
Al kınalı parmağa"²⁴

"Eli kınalı yârim
Başı belalı yârim
Pek mi gönlün büyüdü
Gelin olalı yârim"

"Ben çamurdan ev yapmam
Dönüp arkama bakmam
Askerim gelmez ise
Elime kına yakmam"

Takılar düğünün günü zamanı, şekli ve benzeri diğer konularla birlikte görüşülür belirlenir.

"Bostanların peziği
Hanımların naziği
İsmarladım deliyor
Kolumun bileziği"²⁵

"Altınım dört değil mi?
Sevdiğim mer değil mi?
Ben sevdim eller aldı
O bana dert değil mi?"

Bilerzih bileğimde,
Bir hal var küreğimde.
Tanrı meni öldürme,
Arzu va yüreyinde"²⁶

"Altın yüzük takarım
Çıkar yola bakarım
Eğer yârim gelmezse
Delikli taş'ı yıkarım"

"Gel ırmağa ırmağa
Söğüt dalın kırmağa
Yüzük olsam dolansam
Al kınalı parmağa"²⁷

"Harman harman yakın
Oğlan boyuna bakım
Yar da benim olursa
Üç düzum altın takım"

23- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 195

24- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 112

25- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 207

26- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, bakı ELM 2010 s. 86

27- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul,

Takıların en büyüğü yüzgörümlüğü olarak damat tarafından duvak kaldırılarak zifaf gecesinde geline takılır.

"Ak çalının altında
Tabağa bak tabağa
Sevdiğim gelin olmuş
Duvağa bak duvağa"

Başlık parası halk kültürümüzde özellikle kırsal kesimde mahiyeti değişmiş amacından saptırılmış şekli ile uygulanmaya devam edebilmektedir. Başlık parası kesim kesilirken görüşülen hususlardandır.

"Mangal küle karışır
Kız anneye danışır
Yozgat'taki yiğitler
Başlık için çalışır"²⁸

"Ak taşı kaldırda gel
Yılanı öldür de gel
Maden bende gözün var
Keseyi doldur da gel"²⁹

"Gövdeli'nin başı otlu
Döndü söyler dili tatlı
Bu da bana zor geliyor
Babam borç yerine sattı"³⁰

"Tabancam dolu mermi
Sevdiğim ince belli
Sevdiğimi verseler
Sayarım beşyüz elli"³¹

"Oğlanın abasına
Peyik koy labasına
Bin lira verilecek
Kızların babasına"³²

Nişan dönemi evlilik evelindeki en hassas dönemdir. Bir çok sorun bu dönemde çıkar ve bir çok sorun da bu dönemde halledilir. Kötü alışkanlıkların terki bu dönemde istenir. Çok kere efendilik aranır. Bitmeyen nişanlılık günlerinin kavuşmayla sonlanması istenirken sevilmeyen kimseyle nişanlanmış olmak da istenilmez. Aileler kızlarını uzak yerlere vermek istemezler.

Gökten elma tutarım
Ben bu işi yaparım
Rakı içme ayârim
Nişanını atarım"³³

2009 s. 113

28- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

29- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 249

30- Ahmet Z. Özdemir, Öyküleriyle Ağıtlar, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 167

31- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 211

32- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 128

33- 11.Ardanuç-Ahıska Manileri- Ülkü Önal-2005-Ürün

"Tren yolunda çiçek
Trenler geçmeyecek
Benim sevgili yârim
Sigara içmeyecek"³⁴

"Ata binen efendi
Gömleği kahverengi
Benim sevdiğim oğlan
Köylü ama efendi"³⁶

"Kapıya vurdum kuşak
Bak nişanım ne uşak
Uşak olsun sağ olsun
Dua edin kavuşak"³⁷

"Oğlan gider ok gibi
Fes başında yok gibi
Dönüp dönüp bakıyor
Nişanlısı yok gibi"

"Soğuk sular olsaydım
Bardağına dolsaydım
Şurdan geçen oğlanın
Nişanlısı olsaydım"³⁵

"Cam cama eklenir mi?
Cam dibi beklenir mi?
Oğlan tahsilin yarım
İki yıl beklenir mi

"Ak tüendim yudurmam
İçinde gül koydurmam
Sevmediğim Oğlana
Nikahımı kıyırmam"

"Dediğini ettim kızım
Fesini diktim direğe
Böyle öleceğin bilsem
Seni verirdim yırağa"³⁸

Düğünler doğal olarak okuntusuz olmazlar okuntusuz olan düğünü çevreye duyurmak çok zorlaşır. Okuntusu olmayan düğünü ancak aile fertleri duyabilirler. Bazı yörelerde **Düğün Bayrağı**'nın kaldırılması da duyuru yerine algılanır.

"Gider Ceyhan'a aşığı
Kalın m'attılar döşeği
Okuntusuz düğün kurduk
Toplandı emmi uşağı"³⁹

"Evleri çukur m'ola
Çulfalık dokur m'ola
Yârim düğün ediyor
Beni de okur m'ola"⁴⁰

"Kavurgayı kavurdum
Sinilerde savrudum
Kız ben seni alacam
Herkeslere duyurdum

"Battal dayım bayrak dikmiş
Gelin yenge ben seymenim
Anama künyemi salma
Kurban olayım teymenim"⁴¹

34- Işıl Altun, **Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü**, İstanbul, 2008 s. 82

35- Ertuğrul Kapusuzoğlu, **194 Yozgat Kültür Takvimi**

36- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 2006

37- Salih Şahin, **Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (derleme Araştırma İnceleme)**, Ankara, 2009

38- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 331

39- Mehmet Halit Bayrı, **İstanbul Folkloru**, İstanbul 1972, s. 21

40- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 115

41- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 93

"Karıya bayrak dikmedim
Başına ayva sokmadım
Bayraktarı çağırıp da
Elim Çomçalı çıkmadım"⁴²

"Mıktar bir bayrak kaldırmış
Nuru çeksin halayını
Hem ağladık hem güldük
Böyle bulduk kolayını"⁴³

Nahçıvan'dan derlenilmiş bir gelin meclisi şenlendirme türküsünde gelinin neler bekleyip nelere tepkili olduğu sıralanmıştır. Bunların arasında al giyip allanam, sarı giyip sallanam, süslenip bezenmek, yiyip içmek, gezip tozmak, takıp takıştırmak gibi hususlar vardır.;

Men gelmişem al giyinem allanam
Men gelmemişem gam-dert yeyem saralam

Men gelmişem sarı geyem sallanam
Gelmemişem çit-mit geyem allanam

Men gelmişem enik vuran allanam
Gelmemişem çörek yapam garalam

Men gelmişem istakana qand goyam
Gelmemişem üreyime üreyime dert qoyam

Men gelmişem ineh sağam yağ yığam
Gelmemişem tezeh, peyin, ot yığam

Men gelmişem araba binem bağ gezem
Gelmemişem eşek binem dağ gezem

Ben gelmişem kızıl taxam nazlanam
Gelmemişem el-ayağım qaraltam

Men gelmişem aş pişerem aş çekem
Gelmemişem gor-goduğa baş çekem"⁴⁴

42- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 329

43- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 335

44- Mehseti İsmail, Nahçıvan Toylarında Xına Yaxma Merasimi ve Xına", *Xeberler*, Nahçıvan 2011, C7, No. 1 s. 233-239

Gelinden beklenenler ona manilerle nasihat şeklinde söylenir. Bunların arasında evini temiz tutması, kaynanası ile iyi geçinmesi, fazla kasıtlı olmaması gibi hususlar vardır.

Lenkeran Talişlerinde gelin baba evinden çıkarken babası ona

'Evlerde başımı uca/yüce eyle
Dilin lal kor/kör, bir kulağın sağır olmalı
Gittiğin yerde oğlanın babası senin baban
Annesi senin annendir.
Baba evinden ağ gelinlikle çıktın
Kocanın evinden ancak ağ kefenle çıkabilirsin' der.⁴⁵

Lenkeran Talişlerinde kız baba evinden çıkarken kızın anneannesi veya babaannesi kapının önünde elinde Kur'an durur. Kapıda içinde su bulunan bir kap ve üzerine ters çevrili bir mis kap bulunur. Gelin misin üzerine çıkar ve kaynı onun beline kırmızı lent/Kırmızı bir kurdele bağlar ve bu esnada Azerbaycan'ın diğer halklarında da çok sık görülen⁴⁶

'Anam gelin kız gelin
Eli yüzü düz gelin
Yedi oğlan isterem
Bir tane de kız gelin' der

"Kayseri'nin bacaları
Ders verir hocaları
Gelin sevecek ama
Koyuyor kocakarı"⁴⁷

"Gelin gelin naz eyleme
Evi süpür toz eyleme
Kaynananla kaynatana
Sakin kötü söz söyleme"⁴⁸

"Karşıya kapan derlar
Ökçeye taban derlar
Kız ne kuruliyersin
Nişanlına çoban derlar"

"Evinin ardı kaşaklı
Yükünün dibi döşekli
Kızım gelin demedin mi?
Altın başlı, taç kuşaklı"⁴⁹

Gelinden gelinlik etmesi beklenir, gelinliğin gereksinimlerinden birisi "ses tutmak" tır.⁵⁰ Gelin belirli bir süre evin büyüklerinin yanında konuşmaz, konuşma-

45- Kaynak Kişi; Elnar

46- Kaynak Kişi; Elnar

47- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 189

48- Ardanuç-Ahıska Manileri-Ülkü Önal-2005-Ürün

49- Ahmet Z. Özdemir, Öyküleriyle Ağıtlar, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 160

50- Yaşar Kalafat, "İstanbul Örneklemeleri ile Türk Kültürlü Halklarda Ses Orucu", 7. Uluslar arası Türk Kültürü Kongresi, 06-10 Ekim 2009 Ankara

sına izin verilmesinin de kurulları vardır. Tatlı dilli olmak, yersiz konuşmamak da gelinlerde aranılan meziyetlerdendir. Gelinin ismiyle hitap etmemesi gereken aile fertleri vardır ki, çok yerde törenin kapsamına girer, edepten hayâdan sayılırlar. Eşi için erkekler çocukların annesi veya çocukların babası der.

"Arabamın tekeri
Yükle gelsin şekeri
Adını demirem men
Aybabamın nökeri

Anahtar yüz anahtar
Dil kilit yüz anahtar
Kitli gönül evini
Açamaz yüz anahtar"⁵¹

Sır, karı-koca sırrı, aile sırrı eşler arasında aranılan bir meziyet, gelinlerde bulunması istenilen bir özelliktir.

"Mevlam bana bir yâr ver
Dili tatlı bal olsun
Sırrını söylemesin
Ağzı dili lal olsun"⁵²

"Kızımın adı pembe
Ağzı lal yüzü pembe
Böyle güzel gelini
Gösterin varsa kimde"⁵³

Yengelerin hükmü gelin olunmasından evvel başlar ve gelin olunduktan sonra da bir süre devam eder. Bazı yörelerde sağdıcin yanı sıra bir de soldic vardır.

Yenga geldi oturdi
Sorki nelar geturdi
Katmerin yerina
ert çadiyi geturdi"⁵⁴

51-Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 17

52- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 102

53- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 103

54- Ardanuç-Ahıska Manileri-Ülkü Önal-2005-Ürün

"Halbur'ın da kar'ardıcı
Halep'ten alırlar tuncu
Hüseyin'im düğün kurmuş
Acep kim olur sağdıcı"⁵⁵

Bazen de adaya, vasıtaya veya sebebe kargış edilir. Kesinlikle dile düşmek istenilmez.

"Ağ at, yalın gurusun
Hett ü halın gurusun
Apardın getirmedi
Görüm nalın gurusun"⁵⁶

"Kara koyun güdelim
Selvi buylum gidelim
İkimizi görmüşler
Nasıl inkâr edelim"⁵⁷

"Buradan bir atlı geçti
Nalın parlattı geçti
Ellere selam verdi
Bize yan baktı geçti"⁵⁸

"Altın tabakta fişne
Yârim aklıma düşme
Sevda sonu ayrılık
Elin diline düşme"⁵⁹

"Geceler ay keçende
Bulu(t) tay tay keçende
Ben seni gargıyaram
Günüm ay-vay keçende"⁶⁰

"Gel benim ay ışığım
Balınan karışığım
El yanında küs durak
Tenhada barışığım"⁶¹

"Hey hökilsin hökilsin
Kanlı Dağlar sökilsin
Arzı'nı besedin
On parmağı tökülsin"⁶²

"Ezizim bir de gel
Bir de eşit bir de gel
Gündüz mecal tapmasan
Gece saat birde gel"⁶³

"Eşg'elmayı dildirin
Beni ata bindirin
Sürmelimin uğruna
Vurun beni öldürün"⁶⁴

"İbrik burma burma
İçinde sarı hurma
Hayana getsen tez gel
Üç aydan artık durma"⁶⁵

55- Ahmet Z. Özdemir, Öyküleriyle Ağıtlar, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 161

56- Yaşar Kalafat-, Necdet Yaşar Bayatlı, Tüek Kültüründe Alkışlar-Kargışlar, Berikan Ankara, 2011, s. 131

57- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

58- Salih Şahin, Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (derleme Araştırma İnceleme), Ankara, 2009

59- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

60- Yaşar Kalafat-, Necdet Yaşar Bayatlı, Tüek Kültüründe Alkışlar-Kargışlar, Berikan Ankara, 2011, s. 113

61- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

62- Yaşar Kalafat-, Necdet Yaşar Bayatlı, Tüek Kültüründe Alkışlar-Kargışlar, Berikan Ankara, 2011, s. 139

63- Azerbaycan Folkloru Antolgyiası Nahçıvan Folkloru II, Nahçıvan 2011, s. 250

64- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

65- Yaşar Kalafat-, Necdet Yaşar Bayatlı, Tüek Kültüründe Alkışlar-Kargışlar, Berikan Ankara, 2011, s. 175

"Evleri kayalıkta
Yar gördüm aralıkta
Adam elma mı ister
Şöyle kalabalıkta"⁶⁶

"Ben sana gel mi dedim
Dolmayı ye mi dedim
El âlemin içinde
İrezil ol mu dedim?"⁶⁸

"Mendilinin kısına
Şeker düğle ucuna
Benden hoşlanıyorsan
Gel örtmenin ucuna"⁶⁷

Desmal aldım qaradan
Neler geçti aradan
Seni mene yetirsin
İkimizi yaradan"⁶⁹

Eş seçimi yapılırken yaşlılık, yoksulluk, işsizlik, alkoliklik, karakter zaafı, mertlik, ruh asaleti, gözü tok olma, hamaratlık, uzak yerlerde yaşamakta olma gibi hususlar faktördür.

Bu günün adı nedir
Biberin tadı nedir?
Elde ere gidenin
Ağzının tadı nedir?"⁷⁰

"A bala yüzsüz çıktı
Katiğin yüzsüz çıktı
Ana, sessiz dediğin
Utanmaz yüzsüz çıktı"

"Ne oldu sütsüz oldu
İneğim sütsüz oldu
Çok edepli dediler
Evlendim sütsüz oldu"

"Ara yeri ara bat
Çamura bat kara bat
Namerdi yiğit eder
Goçah avrat Arab at"

"Ezizim yatan karı
Dağların yatan karı
Erine baş gahıncı
Akşam yatan garı"

"Hele bakın gün değer
Güne çıkmış gün değer
Her huyu güzel ama
Bulduğunu günde yer"

Ezizinem ne terzi,
Ne daş var ne terazi,
Kişini tez kocaldar,
Avradın natarazı."⁷¹

"Kekliğim taş başında
Kınalı fes başında
Ben nasıl dayanayım
Nişanlım kırk yaşında"⁷²

66- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

67- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

68- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

69- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

70- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

71- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 83

72- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi*, İstanbul, 2009 s. 110

"Davarı yaylaya salar
Poşusunu eğri sarar
Sarkışlanın kızları
Kırkında kıvrım salar"

"Uzun sırık gibi
Ekşisin koruk gibi
Mehle mehle gezirrsin
Yolunmuş tavuk gibi"⁷³

"Aşix Gilana gider
Aşıp Gilana gider
Bextever o kese ki
Qedrin bilene gider"⁷⁴

"İğdenin kütüğüne
Pontulun yırtığına
Adam meyil mi verir
Mahlenin sürtüğüne"⁷⁵

Görücü usulü evlenme döneminde tarafların yakınları adayları görek onlarla ilgili haber taşırlardı.

"Değirmen üstü çiçek
Kardeş gel onu biçek
Kardeş nişanlın gördüm
Uzun saç kara birçek"⁷⁶

Büyükler her şeyi görürler ama bazı riskleri göze alıp görmezlikten geldikleri haller de olur. Bilhassa anneler kızlarının sırdaşdır.

"Kızıl yüzük laktadı
Verdim anam sakladı
Anama gurban olum
Yarı gonak sakladı"⁷⁷

"Anam anam öz anam
Karnı dolu köz anam
Eller analık etmaz
Gelsin benim öz anam"

Evliliğe mani olan daima bir yetkili vardır. Bu bazen kızın babası, bazen onun vekili olur.

73- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

74- *Azerbaycan Folkloru Antolgyası Nahçıvan Folkloru II*, Nahçıvan 2011, s. 250

75- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

76- Yaşar Kalafat, *Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları, VII*, Berikan Yayınları, Ankara 2007 s. 175 (Açıklanması gereken bir hususa değinmek istiyoruz; seçtiğimiz dörtlükler evvelce kaynak şahıslardan ve ilgili edebiyattan derlenildikleri zaman sözlü ve yazılı ilk kaynaklar belirtilerek yayınlarmıza yansımışlardı. Bu kere ilk kaynakları değil yayınlarmızı esas alarakonları tanıttik)

77- Yaşar Kalafat, *Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları, VII*, Berikan Yayınları, Ankara 2007 s. 175

"Deveyi deveye çattım
Örkünü üstüne attım
Alamadım bebenseni
Kayınatandan hicap ettim"⁷⁸

"Ata binerim ata
Yar oynata oynata
Yarımın yok babası
Kim olacak kaynata"⁷⁹

"Tabancanın tabanı
Vururum kız babanı
Söyleyin şu kel Bekir'e
Versin benim Ayşe'mi"⁸⁰

Söz kesilmiş ise, artık tarafların karşılıklı hakları vardır. Bu çok kere şerbet içerek veya tatlı yenilerek olur. Bu tür taamlarda tuz-ekmek kapsamına girer. Söz vermek aileler ve çiftler arasında akit sayılır.

"Ağ çuha ağı kalsın
Bohçada bağı kalsın
Tuz ekmek itirenin
Sinesi dağı kalsın"⁸¹

"Üzüm gibi gözün var
Ne de şirin sözün var
Men seni çok sevirem
"Bekle" diye sözün var"⁸²

"Kadife yastığım yok
Ehdine küstüğüm yok
Kur'an getir and içem
Senden başka dostum"⁸³

Karanfil tutam tutam
Bağa girem gül tutam
Seni bana verseler
Altı ay oruç tutam"⁸⁴

"Araz, Araz, xan Araz,
Her çölden axan Araz
And veriren Allah'a
Gel eyleme qan Araz"⁸⁵

"Sarı vala bağlarım
Gece gündüz ağlarım
Ceylanımı verseler
Bir yol oruç tutarım"⁸⁶

78- Mehmet Halit Bayrı, *İstanbul Folkloru*, İstanbul 1972, s. 47

79- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 286

80- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

81- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnançları*, Ankara 2011 Berikan Yayınları s. 292

82- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

83- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

84- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

85- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 88

86- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

"Mehleden geçen oğlan
Meni yar seçen oğlan
Başkasına sözüm var
Gelemem inan oğlan"⁸⁷

"Daştan gelen sudumu,
Daş tepeni yudumu,
Vede verip gelmeyen,
Etibarın budu mu?"⁸⁸

"Sahanda buğday unu
Deminlidir deminli
Anam sana kız vermez
Yeminlidir yeminli"⁸⁹

"Bizim bağda alçalar
Yetişende alçalar
İkrarında durmayan
Dostsuz kalıp alçalar"⁹⁰

Yemin etmek, ant içmek, söz vermek, ikrarda bulunmak, ahdetmek, adakta, nezirde bulunmak Türk kültürü halkların mutlak olanı şahit tutup sözlü akitte bulunma şekilleridir. Sözlü kültürümüzde bunların çok örneklerini görülebilmektedir. Kurbanın ayrıca bir yeri vardır. Gelinin ayağına o eşikten girmeden kurban kesilir, nişanlılık dönemi kurban bayramına rastlar ise kız evine "Gelin Kurbanı" kesilir. Ayrıca doğum, teskere alma gibi vesilelerle de kurbanlar kesilir. Töre gereği olarak kesilen kurbanlar ile adak kurbanları çok kere aynı inancın bir parçası olmuşlardır. "Toy Koyunu" ise kurban kapsamına girmeyen şölen için kesilmiş koyundur.

Kapı dalı bekleri
Yaprak gibi eserim
Deseler yarin gelir
Goçu kurban ederim"⁹¹

"Atlısın ağa yârim
Sallan gir bağa yârim
Koçum yok kurban edem
Can kurban sana yârim

"Qardaş deme qan olar,
Qardaş mehriban olar.
Qardaş gezen yerlerde
Bacılar qurban olar"⁹²

"Kara kazan karası
Yarım Türkmen mayası
Yarım kurban olsun
Yedi köyün kâhyası"⁹³

"Men aşığam bilesen
Sevinesen gülesen
O güne gurban olam
Sen kapıdan giresen"⁹⁴

"Toy goynunu soydular
Atlılara goydular
Babam dedi yesinler
Dayım dedi doydular"⁹⁵

87- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

88- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 89

89- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

90- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

91- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

92- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 89

93- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

94- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

95- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

Gada almak, başına dönmek ile eş anlamda olup çok kere kurban olmak, ugrunda ölmek gelecek müsibetletleri üslenmek anlamında kullanılır.

"Üç kurbanım var hocası
Biri de senin odına
Kada kadayı savarsa
Süleyman savsın kadayı"⁹⁶

"Kadanı alayım karı
Sağ taraftan kalktı yeri
Azziye'ye varıncağız
Künyesin okunmuş Veli"⁹⁷

"Kadanı alım Aşık Fatma
Sen mi diktin terniğimi
Hocası kırgın salmasın
Mollahmet'in yerniğini"⁹⁸

Tabancanın patlaması toylarda zifaktan evvel başlar. Bize göre bu uygulama tok ses çıkararak kara iyelerin kovulması inancı ile bağlantılı olabilir. Daha sonra çiftlerin özel gecelerindeki başarıları ve diğer bazı müjdeli haberler de silah atılarak duyurulur.

"Dam üstünde bacalar
Dibinde karıncalar
Düğün dernek kurulsun
Patlasın tabancalar"

Türkülerde olduğu gibi manilerde de, çirkine, hakikatsize, vefasıza, kötüye sitem ve yergi vardır. Bohça ile sandık çok kere eş anlamda kullanılır. Bunlar, çeyizin çok özel bölümünü teşkil ederler. Sandığın açılması ile kismetin açılması eş anlamda kullanılır.

"Çekin halay yürüsün
Dağı duman bürüsün
Çirkin gelin çeyizi
Sandıklarda çürüsün"⁹⁹

96- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 97

97- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 98

98- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 330

99- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

'Kıvrım kıvrım yolları
Düzgün gider yolları
Kız çeyizin gidiyor
Süpürsene yolları"¹⁰⁰

Ağ çalının dibinde
Cevize bak cevize
Sevdiğime toy olur
Çeyize bak çeyize"

'Yanağında halın var
eyzinde halın var
Elin dilin dolaştı
Senin aşık halın var.

"Sandığım açılmadı
Çeyizim saçılmadı
Kilitlenmiş kapılar
Nasibim açılmadı"

"Sandığım ay sandığım
Sandığa dayandığım
Hayif benim emeyim
Yad oğluna yandığım."¹⁰¹

"Sandık üste gezerim,
Sandığa gül bezerim,
Ağır elin qızıyam
Qariblihde gezerim."¹⁰²

Gelin sandığının muradına eremeyen, karayazılı gelinlerin sonları ile ilgili boyutu da vardır. Ere değil de öteki aleme göçen gelinin sandığı zaman zaman annesi tarafından açılıp onun etrafında ağıt yakılıp ağlanılır. Gelin sandıklarının taşınmasından, karşılanmasından, içinde muhakkak bulunması gereken Kur'an-ı Kerim, ayna, elma ve makas gibi nesnelere de konulmasına kadar usulleri vardır. Onların konulma sıraları ve keza özel anlamları vardır. Bunlar halk kültüründe belirlenmiş yerler tutan motifler oluşturmuşlardır. Yeşil sandık murat almış gelin sandığı olarak bilinir. Bursa'dan yapılmış bir tespitte bu teşhisi örnekleyebiliyoruz.

Ben Sar'otlu demircinin gızıyım,
Alnınıza kara kara yazıyım
Ben annemin bir tanecik kızıyım

Ağla anam ağlamanın zamanı,
Geçmez oldu bacamızın dumanı.

Anam benim sandığımı açmasın
Açıp açıp gözyaşını dökmesin,
Açıp açıp beddua da etmesin.

Ağla anam ağlamanın zamanı,
Geçmez oldu bacamızın dumanı.¹⁰³

100- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 189

101- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 89

102- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 89

103- Mustafa Cemiloğlu, *Bursa Dağ Köylerinde türkmen Kültürü*, Bursa, 2002, s. 201

"Al elmanın dördünü
Sev yiğidin merdini
Seversen bir yiğit sev
Çekme kötü derdini"¹⁰⁴

"Al elmanın üçünü
Yâr yüklemiş göçünü
Güle güle gidiyor
Bildirmiyor suçumu"¹⁰⁵

"Şu tepenin arkası
Sevdiğimin yaylası
Cebimdedir cebinde
Nazlı yarin aynası"¹⁰⁷

"Lâle der ayna güzel
Bulut var ayna güzel
Oturmuş zülfün tarar
Elinde ayna güzel

"İndim dere aşığı
Girdim ısırıklığa
Kumamım ceyizini
Bastım yeşil sandığa"¹⁰⁶

"Kır atı bilmiyor terki
Bacısına düştü korku
Aldı doymaz beyaz atlı
Bir sandıkta dokuz kürkü"¹⁰⁸

Halk kültüründe emmi çocuklarının karşılıklı hakları vardır. Erkek kardeşi olamayan gelin adayının gelinlik kuşağını emmioğlu da bağlayabilir. Keza erkek kardeşi olmayan kıza emmioğlu kayınlık yapabilir ona oğlan evi at ve silah getirmelidir. Emmi kızı ere verilecek ise ilkin emmioğlunun kanaati sorulur ve istemesi halinde onun elenmede emmioğlunun öncelik hakkı vardır. Amca baba yarısıdır.

"Yolda buldum bir deynek
"Evlekleri değirmi
İnekleri yiğirmi
Vardı isem ben vardım

Emmim oğlu değil mi"¹⁰⁹
Pontulu benek benek
Emmim oğlu dururken
El benim neme gerek"¹¹⁰

104- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 **Yozgat Kültür Takvimi**

105- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 **Yozgat Kültür Takvimi**

106- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 113

107- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 192

108- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 160

109- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 211

110- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 **Yozgat Kültür Takvimi**

"Emmim oğlu piyade
Ömrü çok ziyade
Emmim oğlu dururken
Niye gidiyon yade"¹¹¹

"Yemenimi yel attı
Emmimgile elekti
Ben bir şey bilmez idim
Emmim kızı belletti"¹¹³

"Ağ tavuk uçtu getti
Qanadı düştü getti
Köz olsun emi kızı
Emioğlu köçdü getti"¹¹⁵

"Emmim oğlu sen misin
Beni beğenmez misin
Beni eller sararsa
Çatlayıp ölmez misin?"¹¹⁷

"Penceresi cam cama
Elçi gönder amcama
Amcam beni vermezse
Turşu kaysun fincana"¹¹⁹

"Yaşa emimioğlu yaşı
İn atını bağla taşı
Ne Sivas'ta eğlenirsin
Git öte olursun paşa"¹²¹

"Ağla kele Elif ağla
Üstümüze olur inak
Eğer emmisi gelir ise
Alişi'im keser inek"¹¹²

"Saçın uzun değil mi
Soyun bizim değil mi
Alırsam ben aldım
Emmim kızı değil mi?"¹¹⁴

"Kayadan atın beni
Kumlara katın beni
Emmim oğlu almazsa
Pazarda satın beni"¹¹⁶

Emioğlu olasan,
Mene bir sarf alasan
Hörem tökem dalına,
Baxasan şahlanasan"¹¹⁸

Emimoğlu biçinde,
Köyneyi ter içinde.
Gettim terin silmeye
Qaldım tikan içinde"¹²⁰

"Deryanın gemisine
Tor attım birisine
Heç bir gardaş balası
Galmasın emisine"¹²²

111- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 211

112- Ahmet Z. Özdemir, Öyküleriyle Ağıtlar, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 160

113- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

114- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 211

115- Yaşar Kalafat, Türk Kültürlü Halklarda Orta Asya'dan Orta Doğu'ya İnanç Göçü, Berikan Yayınları, Ankara, 2011 s

116- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

117- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

118- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, El Sözü-Yurd Yaddaşı, Bakı ELM 2010 s. 90

119- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 Yozgat Kültür Takvimi

120- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, El Sözü-Yurd Yaddaşı, Bakı ELM 2010 s. 90

121- Ahmet Z. Özdemir, Öyküleriyle Ağıtlar, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 160

122- Salih Şahin, Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme), Ankara, 2009

"Elek dalda asılsın
Emmim kızı nasılsın
İkimizin nikahı
Bir kütüğe yazılsın"¹²³

"Bergama'nın önü yazı
Yayılr ördeği kazı
Tabur Azziye'ye gelmiş
Yol gözlüyor emmimin kızı"¹²⁴

"Kopa kopa vardımı
Karamığa varmış yüzü
Şu gelin yadırgı amma
Şu gelin emmiyin kızı"¹²⁵

"Elim yara emmim kızı
Çal belimin kuşağını
Gayri geleceğim güman
Büyüt kardeş uşağını"¹²⁶

Halk kültüründe evde kalmış olmak yani kalık olmak pek itibar görmez. Bazı hallerde bu kimselere kadersizliğine atfen şefkat gösterilir, incitilmek istenilmez. Ancak çok kere de dul kadında ve çocuksuz kadında olduğu gibi bilhas-sa kırsal kesimde kalık kızda bir uğursuzluğun olduğuna inanılırdı.

"Ayağında kundura
Geliyor vura vura
Kız gitsene kocaya
Kocadın dura dura"¹²⁷

"Süpürürüm bacayı
Ben bulurum kocayı
Evde kalan kalığa
Ben vururum sopayı"¹²⁸

"Yemenim aldan iyi
Buldun mu benden iyi
Ben bir tane buldum ki
Gölgesi senden iyi?"¹²⁹

Evliliklerde döneminde de Türk kültür coğrafyasının hiçbir kesiminde de-ğişmeyen kural, temenni düzeyinde de olsa denkliğin aranmasıdır.

123- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

124- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 95

125- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 162

126- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 108

127- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008 s. 81

128- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 197

129- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

"Karşıda koyun kuzu
Kıvıl kıvıl boynuzu
Paraya tamah etmen
Dengine verin kızı"¹³⁰

"Sarı bayraklar m'ola
Sarsak duyarlar m'ola
İkimiz bir boyda
Bize kıyarlar m'ola"¹³¹

"Karşıda kara yonca
Kararıp durma yonca
El adamı kınıyor
Dengine varmayınca"¹³²

"Sev seni seveni
Dağda çoban olsa da
Seme seni sevmeyeni
Mısır2a sultan olsa da"¹³³

"Bahçede yeşil hıyâr
Boyu boyuma uyâr
Sık geliyon seyrek gel
El Osmanlı tez duyâr"¹³⁴

"Çay aşığı ördekler
Birbirini yedekler
Köyde kız koymadılar
Kır sakallı köpekler"¹³⁵

"Sakallının sarısı
Güzel olur karısı
Çöplükte bir it ölmüş
Sakallıya darısı"¹³⁶

Askere, sılaya ve benzeri ayrılıklara uğrayarak ertelenen birleşmelere de türküler yakılır

"Sarı kurdelem sarı
Dağlara saldım yarı
Dağlar kurbanın olum
Tez gönder nazlı yarı"¹³⁷

"Dam başında arılar
Vızıl vızıl vızılar
Oğlan askere gitmiş
Kızın gönlü sızılar"¹³⁸

130- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

131- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

132- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 107

133- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 109

134- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

135- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

136- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 193

137- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnançları*, Ankara, 2011 Berikan Yayınları s. 284

138- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

"Uzun uzun kamışlar
Ucunu boyamışlar
Benim nazlı yarimi
Askere yollamışlar."¹³⁹

"Askere gittin m'ola
Yerine yettinm m'ola
Sağ kolun yastık idi
Yastıksız yatmaz ola"¹⁴⁰

'Gece çıktım dışarı
Sayamam yıldızları
Hep gençler asker olmuş
Kim alacak kızları"¹⁴¹

"İbrik burma burma
İçinde sarı hurma
Hayana gidersen tez gel
Üç aydan fazla durma"¹⁴²

"Çaydan çaya geçerim
Yeşil tesbih çekerim
Sen orada ben burada
Böyle hasret çekerim"¹⁴³

Türkü ve manilerde aynaya, tarağa, elmaya ve bu arada mendile simge olma görevi düşmüştür. Mendil gözyaşını buna bağlı olarak da çok kere ayrılığı simgeler

"Yemenim yele yele
Ben düştüm gurbet ele
Yedi mendil çürüttüm
Göz yaşı sile sile"¹⁴⁴

"Şu Yozgat'ın yolları
İkiye ayrılır derler
Mendil verme o yare
Mendil ayrılık derler"¹⁴⁵

"Mendil serdim sicime
Hele gâvur piçine
Öptüm diye övünmüş
O gidiyor gücüme"¹⁴⁶

139- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 286

140- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 115

141- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 188

142- Yaşar Kalafat, *Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları*, VII, Berikan Yayınları, Ankara 2007 s. 175

143- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

144- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

145- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

146- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

Evliliklerde görülen rüyaların, alın yazısının, feleğin, kısmeti bağlı olmanın, kara yazının, cazının, talihin, bugünün ve benzerlerinin de etkili olduğunu gösteren örnekler vardır.

"Bağların meyvesini
Kızların en hasını
O yâr benim olarak
Dün gördüm rüyasını"

"Galmadı ezan yerde
Gabrimi gezen yerde
Gelemin sınınsın felek
yazımı yazan yerde"¹⁴⁸

"Ne yaman estin felek
Yüreğin kestin felek
Ellere düşün bayram
Bana mı kastın felek"¹⁴⁹

"Felah felah eyledi,
Felek kelek eyledi
Girdi güllü bahçama
Elek veleheledi"¹⁵¹

Pelihin özü benim
Mangalda közü benim
Varın söylen anama
Talihsiz kızı benim"¹⁵³

"Karanfil evlek evlek
Dadandı kara leylek
Yazı beaber geçirdik
Kışın ayırdı felek"¹⁵⁵

"Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar"¹⁴⁷

"Bu yazı yazı değil
Gönlüm irazı değil
Bu yazıyı yazanın
Eli terazi değil"

"Ay gedikten doğunca
Çiçek yaprak olunca
Sen anlıma yazıldın
Ben anamdan doğunca"¹⁵⁰

"Ağlama yar ağlama
Elde ne var ağlama
Kısmet bağlayan Allah
bir gün açar ağlama"¹⁵²

"Hele bakın eloğluna
İki elin sokmuş koynuna
Bu dünyada bir şey bilmem
ahrete sarıl boynuma"¹⁵⁴

"Gülü dolu halburda
Çok kerem var sabırda
Sabır eyle sevdiğim
Kavuşuruz kabirde"¹⁵⁶

147- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 286

148- Yaşar Kalafat-Necdet Yaşar Bayatlı, *Türk Kültüründe Alkışlar-Kargışlar*, s. 126

149- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 81

150- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

151- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 87

152- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Hz. Hızır'dan Sultan Nevruz'a*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 152

153- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 287

154- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağırlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 157

155- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

156- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s.

"Pınarın başı sarı
Üstünde taşı sarı
Mevla'm anlıma yazmış
Gözü göy saç sarı"¹⁵⁷

"Koyun kuzudan olur
Ekmek bezinden olur
Şimdiye kavuşurduk
Bu iş cazından olur."¹⁵⁹

"Ali'nin abası var
Üstünden libası var
Ali çok güzel ama
Bir cazı anası var"¹⁶¹

"Ben sarı saçım sarı
Çal ucuna bir düğüm
Sigaramın içine
Sigar mıyım öldüğüm"¹⁵⁸

O günüm olaydı,
Zülfü düyün olaydı
Senen geçirdiğim günlerin,
İndi biri olaydı"¹⁶⁰

Bu Kars'ın faytonları
İpekli gaytanları
Goymur yarım gelmağa
Mehlenin şeytanları"¹⁶²

Nazar, göz değmesi halk inançlarında önemli bir yer tutar. Canlı cansız nebatat ve hayvanatın yanı sıra daha ziyade insan atla ilgili inançlarda bu olgu gözlenir. Nazardan korunma ve kurtulma da doğal olarak türkülerimize yansımıştır. Üzerlik yakmak, kurşun eritmek, mum akıtmak da nazardan koruyucu ve kurtarıcı olarak bilinirler.

"Mavi boncuk bende yâr
Beni koyup giden yâr
Beni koyup gitmezdin
Seni bir öğreten var"

"Pınarın başı sarı
Dilberin taşı sarı
Ben nidem öyle yarı
Gözü göy saç sarı"

"Camiye sardım halı
Yarım ireyhan dalı
Alem maşallah desin
Kimin var böyle yarı"

157- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

158- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

159- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

160- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 89

161- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

162- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

"Çayır üstünde halı
Yarım karanfil dalı
Maşallah diyin komşular
Kimin var böyle yarı"

"Kavaklara gazel indi
Yola bir güzel indi
Bir öptüm bir dişledim
Dişime nazar indi"¹⁶³

"Mavi boncuk kollarda
Yarım uzak yollarda
Tez gel kurban olduğum
Gözüm kaldı yollarda"¹⁶⁴

"Kıra tozara geldi
Yükü pazara geldi
Eller ne derse desin
Balam nazara geldi"¹⁶⁵

"Çıkrığın urganıyım
Üstüyün yorganıyım
Hangi yoldan gelirsen
O yolun kurbanıyım"

"Tokat'ın mezarlığı
Top biter üzerliği
Paşa oğlundan yoktur
Yarimin güzelliği"¹⁶⁶

Başına dönmek, başına dönen kimsenin, başına dönülene gelen hastalık türü her neviden musibete, onu tedavi etme adına talip olması anlamındadır.¹⁶⁷

Men aşığ dolan dağı
Gel gezek dolan bağı
Pervaneden öğrendim
Başına dolanmağım"¹⁶⁸

"Sıradan da Koca Bucak
Kanlı Asbap kucak kucak
Kadan allım bibilerim
Böyle m' olur batan ocak"¹⁶⁹

"Kadan allım Apti Emmi
Sabahanan bir kuş öttü
Emmiden düşman mı olur
Yenice ocağım battı"¹⁷⁰

163- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 206

164- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 111

165- Salih Şahin, **Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)**, Ankara, 2009

166- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 207

167- Yaşar Kalafat, "Diyarbakır ve Çevresi Örnekleri İle Halk İnançlarında Tavaf/Dönme" **Osmanlı'dan Cumhuriyete Diyarbakır**, editör Bahaeddin Yıldız-Kerstin Tomenendal, T.C. Diyarbakır Valiliği, Ankara 2008, s. 453-463

168- Salih Şahin, **Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)**, Ankara, 2009

169- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 189

170- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 239

Maşat'ta var odası
Bana gelmedi kadası
Oğlu yok da boz avşar'ım
Yalandan elin edesi"¹⁷¹

"Kadanı alıyım Melek
Bir kız sana çok muyudu
Başın darsa ise kızım
Tezzelerin yok muydu?"¹⁷²

Osman kurban oluyum
Osman yakar odasını
Vallahi sıtkınan diyom
Kızlar alsın kadasını"¹⁷³

"İpek mendil dane dane
Yudular koydular güne
Ana celal'ı vurdular
Başucunda döne döne"¹⁷⁴

"Karalar giymişsin yastadır başın
Kudretten çekilmiş karadır kaşın
Atan mı ölmüştür yoksa kardaşın
Ahu gözlüm ne dönersin mezarı"

Türkü ve onun bir parçası da olabilen manilerde insanoğlu; su, dağ, poy-
raz gibi cemadatla kuşlar, kurtlar gibi hayvanatla konuşturulurlar

"Sular girmiş bir bende
Dağları örtmüş perde
Söyleyin kızlar bana
Yâre giden yol nerde"¹⁷⁵

"Oy dağlar dağlar
Başı dumanlı dağlar
Göğsü çimenli dağlar
Ben derdimi söylesen
Yel durur bulut ağlar."¹⁷⁶

"Yâri yolladım yola
Gözlerim dola dola
Buluta çok yalvardım
Yârime gölge ola"¹⁷⁷

171- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 130

172- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 172

173- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 286

174- Ananım, Sivas Anunayla Deli İlyas Beldesi, ????

175- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 **Yozgat Kültür Takvimi**

176- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 17

177- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 80

"Ne zaman estin poyraz
Bağrımı ezdin poyraz
Ellere düğün bayram
Bana mı kastın poyraz"¹⁷⁸

"Gün ardıça düştü mü
Çift güvercin uçumu
Ardıç dalına kurban
Yar buradan geçtim"¹⁸⁰

"Adilem burada beni
Koydun çukurda beni
Sen bu ihmallığınla
Kaptırdın kurda beni"¹⁸²

"Karşıda ulu dağlar
Eteği sulu dağlar
Aldın yâri elimden
Kurt olup ulu dağlar."¹⁸³

"Kaşların dibi beni
Kurt oldu yedi beni
Bir kötüyeye sır verdim
Aleme dedi beni"

"Tarlları su bastı
Sürüleri kurt bastı
Hani nerde köylüler
Gülleri bülbül bastı"¹⁷⁹

"Dam aşığı kurt izi
Ağzında emlik kuzu
Allah elimden ala
Yeni sevdiğim kızı"¹⁸¹

"Deli koyun
Deli kurt deli koyun
Yârinden ayrılanın
Adını deli koyun"

"Karyolaya sığmamış da
Albay kolunu bağlamış
Bir kanlıoğlu öldü diye
Kurtlar kuşlar hep ağlamış"¹⁸⁴

"Havlımızda çatal hayma
Hayması çiftte direkli
Kayseride düşün görmüş
Ondan korkmuş kurt bilekli"¹⁸⁵

"Benim kardeşim dördüdü
Biri birine ördüdü
Gümüşlü kefiye bağlar
Bu kardeşim bozkududu"¹⁸⁶

178- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 **Yozgat Kültür Takvimi**

179- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 197

180- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 211

181- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 298

182- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 80

183- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, **Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri** Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 103

184- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 94

185- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 232

186- Ahmet Z. Özdemir, **Öyküleriyle Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 337

Halk inanmalarında murat üstü olmak, murat almak üzere olmak, muradı gözünde kalmak, murat alacak çağda olmak gibi gelin ve damat adayları için özel anlam yüklenmiş tanımlamalar vardır. Gelinin ve damadın özellikle özel gecelerinde dualarının kabul olunacağına inanılır. Murat almak üzere iken ölen gençlere farklı açıdır.

"Guşlar Ganad üstedi,
Atma ganat üstedi
Elin gurusun felek
Oğlan murat üstedi"¹⁸⁷

"Sikke kakık, örk takılı
Bende koymadin akılı
Mehmet cahil ben yerniğim
Kesmedin gelin kekili"

"Derman vardır her derde
Hak hazırdır her yerde
Yalvaran seherlerde
Muradına erer gülüm"¹⁸⁸

"Gül ağlar bülbül ağlar
Yine yeşersin dağlar
Nazlı yârdan ayrıldım
Murat alacak çağlar"¹⁸⁹

"Kar yağar erir m'ola
Gitti yâr gelir m'ola
Murat verici Allah
Muradım verir mi m'ola?"¹⁹⁰

"Sarı çitin bağları
Duman aldı dağları
Kalkmış nereye gidersin
Geldi murat ayları"¹⁹¹

Çift eşliğı, kuma edinmeğı ve dul eş almayı dile getiren türkü parçaları da üretilmiştir.

"Hele görsen Halil oğlum
Salın çuvala sardılar
Bir Kahrim var İsmail'e
İkinci gelin verdiler"¹⁹²

"Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Evvel binlik kız iken
Oldum kuma karısı"¹⁹³

187- Yaşar Kalafat-Necdet Yaşar Bayatlı, *Türk Kültüründe Alkışlar-Kargışlar*, s. 126

188- Yaşar Kalafat-Necdet Yaşar Bayatlı, *Türk Kültüründe Alkışlar-Kargışlar*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları s. 23

189- Ertuğrul Kapsuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

190- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 82

191- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 189

192- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 339

193- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 193

"Sudaki mazılarım
Kurusun yazılarım
Üstüme kuma geliyor
Çığırsın kuzularım"

"iki kapının eşiği
Geldi kumanın keşiği
Kuma keşiği vermezse
Sallarım ala beşiği"¹⁹⁵

"Trenin tahtaları
Üstünün noktaları
Üstüme kuma gelmiş
İstanbul kahpeleri"

"Ay doğar aya gider
Elinde maya gider
Ortaklı yâr sevenin
Emeği zaya gider"¹⁹⁶

"Bugün ayın onudur
Yüküm buğday unudur
Evliye gönül verme
Eve gider unudur"¹⁹⁴

"Dama vardım dam değil
Penceresi yan değil
Yâr üstüne yâr sevmiş
İnanacak söz değil"

"Kanatlı yanım değil
Güzellik şansım değil
Neyleyim ortak yâri
Yalınız benim değil"

"Ben kemeççe çalamam
Her gaydadan anlamam
Bekârlar durur iken
Evlilere varamam"

"Ekini biçe biçe
Ağardı bileklerim
Yar üstüne yar sevdim
Ağardı yüreklerim"¹⁹⁷

Dul olmuş kimsenin toplumda itibar yitirdiğine inanılır. "Erkeğin dulu olmaz" denir. Eşini yitirmiş kadın az-çok anlayış görür, ancak eşinden ayrılmış kadın bilhassa kırsal kesimde oldukça aşığılanırdı. Geçmişte onda bir uğursuzluğun olduğuna inanılırdı.

"Alma karının dulunu
Peşına gelur kulini
Sendan yer senden çıkar
Kendina yığar pulini"¹⁹⁸

194- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

195- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 207

196- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

197- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 30

198- Kaynak kişi; Ülkü Ünal

Dul kadının toplumumuzun bir kesimindeki değerini en net anlatan bu tespit sözlü kültürün diğer örneklerine de yansımıştır.;

"Havaya attım bir fişek
Ya kari düşer ya eşek"¹⁹⁹

Anadolu'da Türk halk kültüründeki bu algılayış Azerbaycan Türk kültür coğrafyasında da farklı değildir.²⁰⁰

"Amasya'nın elması
Yuvarlaktır yarısı
Kurban olsun oğluma
Köyün yirmi dul karısı"²⁰¹

Alma alma alanıpdı
Dalında sallanıpdı
Menim sevdiğim oğlan
Dul gıza bağlanıpdı

Boş yayık gümüler mi
Dertsiz baş iniler mi
Dul kişiye varan kız
Ağzı dolu güler mi"

"Kekliğin şeker gider
Tüğünü döker gider
Dul garının peşesi
Balalar döker gider"

"Akşamın aşısı değil
Tavuk üleşisi değil
Dul kişiye varan kız
Müslüman işi değil"²⁰²

"Meni yaktı efkârı
Bu köyde bir dul karı
Kış olanda yol vermez
Bizim elin bol karı"²⁰³

"Ay geder ulduz geder,
Mekke yolu düz geder,
Qiyamet onda qopar,
Dul kişiye qız gider."²⁰⁴

İslamiyet halk kültüründeki bu baskıyı kırmıştır. "Dul ve fakire yardım eden kimse, Allah yolunda cihad eden veya gündüzleri (nafile) oruç tutup geceleri (nafile) ibadetle geçiren kimse gibidir." Hadisi şerifi bu içeriktedir.

199- Kaynak kişi; Ülkü Ünal

200- Yaşar Kalafat, "Türk Kültür Coğrafyasında 'Dul Karı Kültürü' VII. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorunda Tıp Günleri (11-14 Mayıs 2011 Mersin)

201- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 193

202- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 253

203- Salih Şahin, Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme), Ankara, 2009

204- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, El Sözü-Yurd Yaddaşı, Bakı ELM 2010 s. 91

Dul kadınların toplumda cazibelerinin olmayışları etkileyen faktörlerden birisi deyenî izdivaçları söz konusu olunca bakîr olmayışlarıdır.

"Kara tavuk tepeli
Kulakları küpeli
Kız ben seni alırım
Kız olduğün şüpheli"²⁰⁵

Çocuk vadi, erkek çocuk vadi gibi konular da manilerde dile getirilmiştir. Halk anlayışında çocuk evliliğın meyvesi, erkek çocuk ocağın devamlılığının sağlayıcısıdır. Erkek çocuk bazen malın mülkün verasetten korunması ve bazen de intikam almak için istenir. Aile fertlerinin artışı, bazen aile büyüklerinden ve bazen de komutanlardan ar edildiğî için kodlanarak saklanılır.

"Karanfilim ek beni
Has bahçeye dik beni
Eğér meyve vermezsem
Kazma al da sök beni"²⁰⁶

"Çağırın Molla Ahmet gelsin
Şu derdime derman olsun
Usanmadım evlatsızlıktan
Efendi'sin bana versin"

"Ağ konakta yüksek yapı
Eser poyraz, döğér tipi
Ya neyleyim ıssız kaldı
Çifte oda, çatal kapı"²⁰⁷

Bir incecik yol gidiyor
Evlatsızım yolu gibi
Teri burcu burcu kokar
Has bahçenin gülü gibi"

"Kayada mı kaldı baban
Kırıldı mı senin oban
Altı kardeş büyüyoruk
Hayfını alırick babam"²⁰⁸

"Ben ne tuttum ne yaptım
Bal yaladım, zehir yuttum
Evlatsızlığın yüzünden
Yeğenimi evlat ettim"

"Şuradan biryol gidiyor
Evlatsızın yolu imiş
Mirascıya mal kazanmış
Benim oğlum deliymiş"²⁰⁹

"Yüce konak yüce konak
"Tütün çıkar direk direk
Allah bir evlatcık verse
Kurbanımız kısır inek"²¹⁰

205- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri Kitabevi*, İstanbul, 2009 s. 208

206- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

207- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 121

208- a.g.e.s. 153

209- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 121

210- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 114-115

Şaşık Ağ Gelin'im şaşık
Şaşak da Şefre'ye düşük
Günü yakın zala Dezze
Ağ elleri sallar beşik"²¹¹

"A mektup var da gel
Haberini al da gel
Bir idik iki olduk
Üç olduk mu sor da gel"²¹²

Çocukların isimleri çok kere onlar dünyaya gelmeden belirlenir ve cinsiyetlerine göre onlara dinî isimler seçilir.²¹³ Çok kere göbek adı İslam edebiyatından seçilir. Ad verilmesinden sonra artık beşik dönemine geçilmiştir.

"Şu derenin odunua
Yakan bilir tadını
Kız doğuran analar
Fatma koysun adını"²¹⁴

"Ağ konağım parlar iken
Çaldırımı tutum uca
Senden oğlan istemiyom
Muhtaç eyledin bir kıza"²¹⁵

"Ağ konakta çatal pece
Sormazlar ki halin nice
Gönlüm bir oğlan istiyor
Gözü kara perçemlice"²¹⁶

Alma attım yuvarlandı
Getdi beşiğe dayandı
Beşikte bebek uyandı
Gafil yarım uyanmadı"

"Kız sarhoş ana sarhoş
Beşikte bala sarhoş
Tutaydım yar elinden
Gireydim başa sarhoş"

Aşerme bağlantılı maniler de vardır. Hamilelik döneminde Aşeren anne adayının göreceği canlıya, onun özelliklerine göre dünyaya gelecek bebeğin de o canlıya benzeyeceğine inanılır. Mesela üst dudağı yırtık çocuklar için "annesi hamile iken, aşerme döneminde tavşan görmüş" denir.

211- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 166

212- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 249

213- Yaşar Kalafat "Dedem Korkut Kültür Elleri Adlanma" Prof Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Ağ Çağ

214- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnançları*, Ankara, 2011 Berikan Yayınları s. 152

215- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 114

216- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 115

"Döşeğim çırık oldu
Kap aldım kırık oldu
Kapıya tavşan geldi
Doğduğum mırık oldu"²¹⁷

Hal, nişan, ben muhakkak aşerme bağlantılı olmayabilir. Bu durumu dile getiren türküler de vardır.²¹⁸

"Gel benim allı yârim
Gerdanı hallı yârim
Güzellerin sultanı
Amber kâküllü yârim"²¹⁹

"Qara at nalı neyner,
Qara qız xalı neyner.
Yarı gözel olan qız,
Dövleti malı neyner."²²⁰

"Enteresi dizinde
Bir beni var yüzünde
Kardeş kurbanın olam
Gönlün kimin kızında"²²¹

Berdel ve benzeri uygulamalardan hareketle yapılan evliliklerde çok kere yaşça büyük olan gelin çok küçük olan kayını ile evlenmek durumunda kalabilir ve bu haller de manilere yansır.

"Köprünün altı tarla
Parla fadime'm parla
Mehmet oğlan küçücük
Beşiğe koy da salla"²²²

Evlenme yöntemlerinden birisi de kaçarak evlenmedir. Anlaşarak kaçma fazla yadırganmaz da kızın erkeğe kaçması pek doğal bulunmaz. Kaçırarak evlenme yöntemi bazen kan davalarına yol açabilir.

217- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnançları*, Ankara, 2011 Berikan Yayınları s. 151

218- Yaşar Kalafat, "Aşiretlerimizde Hal/Hâl/Ben/Dövme/Damga/Dak/Veşm ile ilgili inançlar" www.yasarkalafat.info

219- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 91

220- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 91

221- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 110

222- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

"Oy karaağaç fidanı
Buduyorlar mı seni
Kaç da gel bana yârim
Tutuyorlar mı seni"²²³

"Meni yada salsana
Bu gönlümü alsana
Anam meni verecek
Gece alıp kaçsana"²²⁴

"kabaklar çiçek açtı
Benim kız kocaya kaçtı
Kaçtığında değilim
Oros.uya yol açtı"²²⁵

"Yan bahırsan bacadan
Köyneğin alacadan
Sana geçaram oğlan
İstersen bu geceden"²²⁶

"Attan iniyor attan
Kilimim yedi kattan
Kız seni alır kaçarım
Korkarım hükümetten

"Uzun boylu goç oğlan
Gel kapıdan geç oğlan
Babam sana gız vermez
Meni apar kaç oğlan"²²⁷

"Kiraz çiçek açıyor
Aykırı dal üstüne
Alıp kaçarım seni
Kollarımın üstüne"²²⁸

"Ay oğlan arxıynan gel,
Çimennen gel çarxıynan gel
Nişanını qaçırıplar,
Danışma xalcaynan gel"²²⁹

"Cıgaranı iç oğlan
Gel bacadan geç oğlan
Eğer anam vermese
Meni götür kaç oğlan"²³⁰

"Yüceyurt Çavuşbaşı
Kızların çatı kaşı
Oradan kız sevilmez
Kan kokar çenebaşı"²³¹

Nahcivan'an alınmış bir türküde;

Araxçına qızıl qoy, haxışta,
Dövresinde düzdür qoy haxışta
Meni sene vermezler haxışta
Get atını hazır qoy haxışta

223- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 282

224- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

225- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 91

226- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

227- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

228- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 282

229- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 88

230- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

231- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 193

Armut ağacı haça haxışta
Elim dolaştı saça haxışta
İğit ona demişem haxışta
Sevdiğin ala qaça haxışta²³²

"Karşıdan eşşek gelir
Kulağı gevşek gelir
Kendi kaçan kızlara
Yamalı döşşek gelir."²³³

"Yazıları gezelim
Bu sevdayı nidelim
Baban almıyom demiş,
Tut elimden gidelim"²³⁴

Bazı hallerde de anneler dert ortağı olmanın yanı sıra çiftlerin buluşmalarına muhalefet de ederler. Kaçacak kızların sırnı anneleri büyük ölçüde bilirler.

"Çay aşağı kurt izi
Annen görmesin bizi
Eğer annen görürse
Ayırır ikimizi"²³⁵

"Şu dağların dumanı
Tepesinde tütüyo
Söyle Dürzi babana
Gücü bana yetiyo"²³⁶

"Ağ koyun meler geler
Dağları deler geler
Anasız kuzuların
Başına neler gelir"²³⁷

"Oğlan adın İrecep
Bugünü buldun gelecek
Ne sabırsız oğlansın
Bekle babam gidecek"²³⁸

"Ali'm gel vara söyle
Dön de duvara söyle
Anam babam vermezse
Var git dayıma söyle"²³⁹

"Çepere çeper doldu gel
Çepere guşlar gondu gel
Dolağsız gezen oğlan,
Dolağ tamam oldu gel"²⁴⁰

232- Mehseti İsmail, Nahçıvan Toylarında Xına Yaxma Merasimi ve Xına1, *Xeberler*, Nahçıvan 2011, C.7, No. 1 s. 233-239

233- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

234- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

235- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

236- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

237- *Azerbaycan Folkloru Antolgıyası Nahçıvan Folkloru II, Nahçıvan 2011, s. 250*

238- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

239- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

240- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Hz. Hızır'dan Sultan Nevruz'a*, Ankara, 2011, berikan Yay. S. Ankara 2011 s

"Dağlar Dağladı beni
Gören ağladı beni
Keratanın evladı
İpsiz bağladı beni"²⁴¹

Ölüm de bütün dönemleri ile manilere yansımıştır. Ölümün rengi kara, hastalığın rengi ise sarıdır. Yas bayramı kara bayram, mezarlık kara yer'dir. Ölüm yer yemesi olarak tanımlanır. Al-yeşil çıkarılması yas alametidir. Baykuş ölümün simgesi olan hayvandır. Ölümün seslendirilerek duyurulması sala ile olur. Tabut, cansız atılır. Ölümün sıralı olması istenir. Gençlerdense yaşlılara ölüm yakıştırılır. Ailenin tek evladının ve murat almak üzere olanların ölmesi daha acılı bulunur. Gurbette ve garip iken meydana gelen ölümler de keza daha acılı bulunurlar.

"Men aşığ ara gelsin
Tellerin tara gelsin
Sensiz bayram eylesem
Bayramım gara gelsin

"Azizim ara gel
gene aktar gene gel
Toy gününe gelmedin
İndi geyin gara gel"²⁴²

"Astra astra ağlaram,
Oğlan üste ağlaram.
Tökerem dertlerimi,
Toyda yasda ağlaram."²⁴³

"Kayada kuş oturur
Kuş kuşa yem götürür
Bildirki beyliğime
Buyıl baykuş oturur"²⁴⁴

"Hey kardeşler yanak yanak ağlayak
Ülkemiz sultanı elden gidiyor
Al yeşil döküp kara bağlayak
Al-Osman'ın şanı elden gidiyor - Fakir"

"Sarı rengi severdi
Sarı gömlek giyerdi
Sarışınla evlendi
Sarı renkten geberdi"²⁴⁵

"Garalar var ağlar var
Ağ sinemde dağlar var
Qoy güle göynü şadlar
Biz gülmeli çağlar var"²⁴⁶

"Çorabını ördüğüm
Ayda bir yol gördüğüm
Sana hasta dediler
Nasıl oldun öldüğüm"²⁴⁷

241- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 82

242- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnançları*, Ankara, 2011 Berikan Yayınları s. 293

243- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 85

244- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

245- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 206

246- Yasaş Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Orta Asya'dan Orta Doğu'ya İnanç Göçü*, Berikan Yayınları, Ankara, 2011, s. 196

247- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

"Minareden sala sesi
Okunuyor dertli dertli
Bitmiş birinin nefesi
Ağlaşırlar dertli dertli"²⁴⁸

"Sabah oldu kalk da gel
Kara yerden çık da gel
Ağ giyinmiş gelinsin
Kına verim yak da gel"²⁴⁹

Mavi/GöyTürk kültürlü halklarda yasın rengidir.

Men aşığam göy dağlar
Göy bahçalar göy dağlar
Kimin azizi öler
Yeşil açar göy bağlar.²⁵⁰

"Alaca işlik kırmalı
Mavi şalvarı sırmalı
Koğuştta kefen biçilir
Dayanıp nasıl durmalı"²⁵¹

"Mavi şalvar ışıl ışıl
Kaçma ayağın dolaşır
Çar eyleme ağa babam
Hüseyin oğlun ulaşır."²⁵²

Ah-göy geydirme
Arpa çörek idirme
Ağızla kaptırma/Nazardeğdirme
Toymakla tepirme
Sağ elin sarı yağda/Sadeyağ, tereyağı, bolsun
Sol elin souk/soğuk unda bolsun, der.²⁵³

248- Ali Rıza güney, *Mucur Tarihçesi Gelenepleri ve Halk Şairleri*, Ankara, 1997, Ocak Yayınları, S. 148

249- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 196

250- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 85

251- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 95

252- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 160

253- İ. Aka, a.g.e.

"Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Şurda bir güzel yatar
Ben gitmeden ayılmaz"²⁵⁴

"Sarı mintanın kolu
İçi liralara dolo
Benim sevdiğim oğlan
Annesinin bir oğlu"²⁵⁵

"Gelin ki neler olmuş
Taş bağırmı deler olmuş
Yavrusunu yer yemiş
Anası meler olmuş"²⁵⁶

"Bağbansızın bağıını
Yel atar yapağını
Garip yerde ölenin
Kim atar toprağını"²⁵⁷

"Yağmur yağar deneler
Başıma geldi neler
Ölürsem ben öleyim
Ölmesin bir taneler"²⁵⁸

"Sesim sesine gider
Döner tersine gider
Orda bir garip ölmüş
Kuşlar yasına gider"²⁵⁹

"Havaların bulutu
Heybelerin kilidi
Benim sevdiğim oğlan
Bir ocağın umudu"²⁶⁰

"Dam altında mor kuzu
Kulakları kırmızı
Şurda bir garip ölmüş
Ne oğlu var ne kızı"²⁶¹

Ölüm haberleri çeşitli şekilde duyurulurlar. Bunlardan en yaygını sela yoluyla yapılan duyuru şeklidir. Bu sala Su Salası olarak bilinir. Salalar adeta ölümün okuntusudurlar. Bazı hayvanların da ölüm habercisi olduklarına dair inançlar vardır.

"Güvercinler konar burca
Ziya'mı komuşlar uca
Su selası verdi m'ola
Ziya Bey'i yuyan hoca"²⁶²

"Eşim sehilin cereni
Toplanır gelir yareni
Baykuş muyum ben obalar
Beklerim ıssız öreni"²⁶³

254- Ertuğrul Kapusuzoğlu, 194 *Yozgat Kültür Takvimi*

255- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 288

256- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 197

257- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 197

258- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 190

259- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 185

260- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnançları*, Ankara, 2011 Berikan Yayınları s. 134

261- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 197

262- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s.

263- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 238

Ağıtla ağlamak, yasa ağıtıcı çağırmak, ağlarken sine dövmek, saç yonmak itibarlı ağlama şeklidir. Bunlar yapıldığı nispette acının büyüklüğü anlatılmış olunur. Bununla beraber abartılı ağlama, saç yonma, sine dövme, yüz yırtma, başa toprak serpmeye İslam'da uygun bulunmamıştır. "Gözü açık gitme" tabiri ölen kimsenin sılada beklediği bir kimsenin olduğu anlamına gelir. Beklenen yakını geldiği zaman gözü kapanır veya kapatılır, bağlanır. Garip kimsenin bekleyeceği kimsesi olmadı için onun ölümünde bu uygulama pek yapılmaz. Ölüm mukatterdir, onun önüne geçilemez canı veren alır zamanını ve şeklini o belirler.

"Qaribi ağlamazlar
Saç çekip ağlamazlar
Garip can veren vaxtı,
Gözünü bağlamazlar."²⁶⁴

"Kapımızın uğru dölek
Yağmur yağar olur gölek
Ağlaması iyi değil
Hocalar vermiyor yolak"²⁶⁵

"Eğriştiğim kab' ardıçlar
Don yuduğum yastı taşlar
Toza Toprağa karışmış
Tımar ettiğim saçlar"²⁶⁶

"İnce çektim süyümü
O kız bilir huyumu
Teneşre çıkınca
Yarım döksün suyumu"²⁶⁷

"Bir at bindim başı yox
Bix çay ketçim daşı yox.
Burada bir qarip ölüb,
Yanında yoldaşı yoh"²⁶⁸

"Şu Maşat'ın salağı
Hüğ tutardık döleğine
Beş çeşitli baş bağlardık
Şu Avşar'ın meleğine"

"Anam yok ki yaş döke,
Bacım yok ki saçından saç söke
Kardaşım yok ki mezarıma taş dike
Halı yaman olur sılada garibin"²⁶⁹

"Ben al yeşil giymedim
Muradıma ermedim
Git azrail git de gel
Gençliğime doymadım"²⁷⁰

"Biten aşka ağıt yakarsın ince
Çekilmez acılar içen sinince
Figanın göklere dek yükselince
Derde düşen insan saçını yolar"²⁷¹

"Şirvanın yasti yoli,
Su geldi bastı yoli.
İstirdin seni görem,
Ezrail kesti yoli."²⁷²

264- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 88

265- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 162

266- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 158

267- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

268- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 88

269- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 192

270- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 27

271- Sait Küçük, Kağızmanlı Halk Şairi, Serhatlı Lemın, Ankara, 2011, berikan Yayınları, s. 57

272- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 87

"Gebristanlıq gil olaydı,
Açaydın yox olaydı.
Ecel seni vuranda,
Qolları kül olaydı"²⁷³

"Gülü topladım deste
Yâr yeterli sen iste
Kavuşmadan ölürsem
Mezarımı sen süsle"²⁷⁴

"Teneşire konsun Duran
Döne döne yunsun duran
Cansız ata binsin Duran
Kimin var ki kim ağlasın"²⁷⁵

"Ağacın başı benim
Toprağın taşı benim
Vatana kim ağlarsa
Gözünün yaşı benim"

"Dokuz tane el kızı aldım
Sevgilisi Dudu hatun
Para ile vermezler ki
Canın alayım satın"²⁷⁶

Saç yolmak yaşlarda görülen bir üzüntü alameti iken aynı zamanda bir büyü vasıtasıdır da. Saç etrafında bir kült oluşmuştur.

"Sarıkamış al kan oldu
Zalim Urus murat aldı
Kimsesiz dul kız-gelinler
Kara geyip saç baş yoldu"

"Kızlar gelin çaydan geçeh
Çay bulanıh hardan geçeh
Anam duyuf saçın yolar
Yardan mı bağdan mı keçeh"

"Anam yok ki yaş döke,
Bacım yok ki saçından saç söke
Kardaşım yok ki mezarıma taş dike
Halı yaman olur sılada garibin"²⁷⁷

273- Mehseti Rüstem Qızı İsmail, *El Sözü-Yurd Yaddaşı*, Bakı ELM 2010 s. 88

274- Ertuğrul Kapusuzoğlu, *194 Yozgat Kültür Takvimi*

275- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 155

276- Ahmet Z. Özdemir, *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s. 118

277- Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*, Ankara, 2011, Berikan Yayınları, s. 192

"Sarı saçın büküm yar
Derdim kime döküm yar
Saçlarından bir tel ver
Kefenimi dikim yar"²⁷⁸

"Deniz dibi tekneli
Güle reyhan ekmele
Bir yiğidin kahrını
Ölenece çeklemi"²⁷⁹

SONUÇ:

Bildirimizde; evlenme isteğini, düşün duyurusunu, kargış ve alkışları, eşlerin sorgulanmasını, dile düşmeği, yakınmaları, evlilikte denkliği ve öncelikleri, başlığı, evde kalmışlığı, doğurganlığı, çift eşliliği sılada ölümü, yas ve defin uygulamalarını anlatan türkülere yer vermeğe çalıştık. Türkiye'nin Karadeniz, Kuzeybatı Anadolu ve iç Anadolu bölgelerinden örneklemeleleri Azerbaycan örnekleleleri ile karşılaştırdık.

Örneklemelelerimiz şekil ve yapı bakımından değil tema bakımından olmuştur. Halk yaratıcılığı ile tam bağdaşmayan, mani karakterini zorlayabilen, bölgelere göre adaptasyona uğratılmış olan örneklelelerden imkân nispetinde kaçınmaya çalıştık. ifade yazım kuralarına yeterince uymayan örnekleleleri alırken de imkân nispetinde aslına sadık kaldık.

Türkülerin düşünce altyapısında inanç aramaya çalıştık. Örneklemelelerimiz çoğunlukla mani türünden seçilince doğal olarak hikâyesiz yansıtıldılar. Türkülerin içeriğini oluşturan duygu, düşünce ve ezgi bütünlüğüne halk inanmalarını da katmaya çalıştık. Bazı temalardan örneklemeleleri fazla verecek, bu vesileyle aynı içerikli yeni çalışmalara kapı aramayı amaçladık.

"Tavandaki fareler
Tıngır mıngır ettiler
Daha da yazacaktım
Kalemimi yediler"²⁸⁰

278- Salih Şahin, *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Manileri (Derleme Araştırma İnceleme)*, Ankara, 2009

279- Müjgan Üçer, Fatma Peşken, Murat Türkyılmaz, *Mâni Benim Ezberim Sivas Ve Çevresi Manileri* Kitabevi, İstanbul, 2009 s. 208

280- Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, İstanbul, 2008, s. 82